

Ebben a rovatban a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára /MÜEK/ beszámolókat, tudósításokat, módszertani tanácsokat stb. közöl a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat számára. Kérjük a műszaki egyetemi könyvtárosokat, hogy közleményeiket a MÜEK hálózati és módszertani csoportjának megküldeni szíveskedjenek.

681.177

EGYETEMI JEGYZETEK FELDOLGOZÁSA GÉPI LYUKKÁRTYÁK SEGÍTSÉGÉVEL

Könyvtárunk az egyetemi ifjúság igényeinek megfelelő példányszámban szerez be egyetemi tankönyveket, ezzel kapcsolatban azonban több probléma is felmerült.

A jegyzet efemer jellegű kiadvány, könyvként való feldolgozása tehát indokolatlan lenne. Az oktatók általában évente írnak jegyzetet, és azt az egyetem annyi példányban jelenteti meg, ahány hallgató számára készült. Az egy év előtti jegyzet csekély kivételtől eltekintve elavult, nem használható. Időtálló jegyzet nincs, mert ha az oktatási anyag időtálló, úgy azt tankönyvben adják közre.

A fenti megállapítások alól azonban mindig van kivétel. Nem minden jegyzet "jár le" egy év alatt, egyes példatárakat például a hallgatók "ronggyá olvasnak". Az ilyen jegyzetállomány felfrissítése viszont csaknem lehetetlen, hiszen éppen azért használják a könyvtári példányt, mert nincs belőle újabb kiadás.

Az egyik vélemény szerint a könyvtár ne tartson jegyzetet, mert ha tart, akkor a hallgatók nem fogják megvenni, pedig alapvető szakmai felkészültségükhöz tartozik.

A másik vélemény szerint az olvasó igényeit ki kell elégíteni, tehát jegyzet is kell, mert nemcsak tényleges hallgatók vannak – akik kötelesek a jegyzeteket megvenni –, hanem vizsgáikkal hosszú évek

óta elmaradt hallgatók is, kikkel a jegyzetkiadó nem számolhat, tehát részükre példány nem is készül.

Ezeknek az ellentmondásos problémáknak a gyűrűjében hosszú éveken át arra kényszerültünk, hogy a kapott jegyzeteket betűrendben tároljuk és kivételes esetekben kikeressük azokat. Tettük ezt elsősorban az oktatók, másodsorban a vizsgákkal elmaradt hallgatók kedvéért. Végül az ellentmondásos helyzetből úgy tudunk kilábalni, hogy jegyzetállományunkat gépi adatfeldolgozó vállalat igénybevételével lyukkártyákkal dolgoztuk fel.

Egy gépi lyukkártyára /jelen esetben Hollerith kártyára/ legfeljebb 80 betű vagy szám kerülhet. Mint tudjuk, az ilyen kártyán a számjegyeket, illetve betűket lyukak jelenítik meg, amelyek segítségével a lyukkártyákat feldolgozó géppark egyes gépféleségei "érzékelik" a kártyára lyukasztott információt. Ez az "érzékelés" villamos áramlökések időpontjának megkülönböztetésével történik. Ugyanis a gépen áthajtott kártya mozgása közben érintkezőpárok között halad el, a kártya papír-anyaga az érintkezőket egymástól különválasztja, de ahol a kártyán lyuk van, ott a két érintkező az átfutó kártya haladása alatt egy pillanatra összeér, és a keletkező áramimpulzus időpontjából fogja a gép "megtudni", hogy a kártyaoszlopokban milyen jelek /számok illetve betűk/ vannak.

A lyukkártyás géppark gépei tehát a kártyára lyukasztott információt könnyűszerrel "elolvassák", majd le is írják. Ezt a munkát a listázógép vagy tabellálógep végzi. Ez a gép papírra ír, gyorsabban, mint az írógep, mert egy sort egyszerre üt le, csakugy mint az író-dai összeadógepek, amelyekből a leírás pillanatában sok kis oszlop emelkedik ki, mégpedig különböző magasra, és azután egyszerre csap le a papírra, egy sor számot egyszerre írva rá. Ugyanezt végzi a listázógép is, tehát egy lyukkártya összes információját egyszerre veti papírra. Sebessége percenként kb. 100 sor, kb. 100 lyukkártya.

A jegyzetfeldolgozás úgy történt, hogy előre gondosan megvonulazott gépiró papírra írógéppel felírtuk a megfelelő rovatokba a

- szerzőt
- címet
- az évszám két utolsó számjegyét
- a raktári számot
- az árat
- a leltári számot
- a beszerzés módját képviselő kódszámot és
- az un. táskaszámot

vagyis a jegyzetsokszorosítást végző nyomda által adott nyilvántartási számot.

Igy 2000 jegyzetet dolgoztunk fel két hét alatt. Egy címfelvevő

naponta 200 címet vett fel, miután egy-két napig begyakorolta a szokatlan munkát.

A vállalat a gépelt papirokról lyukkártyákat készített, a lyukkártyákat a géppark egyik gépén, a rendezőgépen rendezte szerzői betűrendbe, és a listázógépen ilyen sorrendben készített jegyzéket, amelyet "nyomtatott katalógusnak" is nevezhetünk. Ezután a kártyákat a rendezőgépen cím szerinti betűrendbe rendezte, és újabb, cím szerinti "katalógust" készített a listázógépen. Most a lyukkártyákat raktári szám szerint rendezték, és listázták, utána leltári számok szerinti rendezés és listázás történt, végül táskaszám szerinti jegyzék is született.

Igy öt jegyzék készült: szerző, cím, raktári szám, leltári szám és táskaszám szerinti betűrendben, illetve számsorrendben. Ezeket a jegyzékeket összefűztük, és a kinyomtatás sortávolságától függően 40-60 lapos füzeteket kaptunk.

A lyukkártya papiranyagának ára 7 fillér. Ha szöveget lyukasztanak rá, darabja anyaggal együtt 84 fillér. A rendezőgép és listázógép igénybevételének díja óránként kb. 40. illetve 140 forint. Egy-két óra alatt minden rendezési és listázási munka lefut a meglehetősen nagyteljesítményű gépeken. Így az egész munka pénzbeli terhe mintegy 2000-2500 forint.

Meg kell még jegyezni, hogy a magyar szöveg írására alkalmas gépeken írásjel nincs, csak nagybetűk vannak, sőt az I betűnek és az 1 számnak, a G betűnek és a 6 számnak, az S betűnek és a 8 számnak azonos írásképe van. Példaként álljon itt néhány sor:

VÖRÖS I	GÉPELEMEK 2 R	55	40114	15	40	stb.
VÖRÖS I	GÉPELEMEK 3 R	55	40610	14	80	stb.
SIMONYI K	ELMÉLETI VILLAMOSSÁGT	58	41089	6	70	stb.

A fenti példákban szereplő rövidítések éppúgy nem zavarók, mint a pontok, vesszők hiánya sem, hiszen nem sokkal többet mondana a jegyzeteket ismerő hallgatóság számára, ha pontosabban így írnánk ki a fentieket:

VÖRÖS I.:	Gépelemek. 2. r.	1955.	40.114	Ft 15,40
VÖRÖS I.:	Gépelemek. 3. r.	1955.	40.610	Ft 14,80
SIMONYI K.:	Elméleti villamosságtan.	1958.	41.089	Ft 6,70

A pontos érthetőséget fogja segíteni, ha a listázást olyan papírra készítettjük, amelyen a fejrovatokat előre nyomtattuk.

Az eddigiekben láttuk, hogy az egysoros címfelvételek alapján lyukkártyákat készíttethetünk, a lyukkártyákat újra és újra átrendeztethetjük, és minden alkalommal új és új jegyzéket készíttethetünk. Ha most az állomány gyarapszik, ugyanilyen módszerrel készíttethetünk a meglévő nyomtatott katalógusokhoz pótfüzetet. Ha a gyarapodás folytatódik, az eleve meglévő lyukkártyákat és az újabb lyukkártyákat együtt rendeztethetjük, és új "katalógusokat" nyomtathatunk,

ami az összes eddigi katalógust és pótlást feleslegessé teszi, azokat így egyszerűen eldobjuk, mint elavultakat. Az új listázás olcsó, hiszen a lyukkártyás feldolgozásban a kártyalyukasztás drága, a listázás nem. A kártya viszont megmarad, készen arra, hogy bármikor listázógépre tegyék, melynek működését mindig is vezérelni fogja.

DEZSŐ László

:
:
:

ÚJ FOLYÓIRATAINK

Current Contents

E hetilap az "Institute for Scientific Information" /Philadelphia, Pa./ kiadásában jelenik meg. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában két sorozata található: "Pharmaco medical and life sciences" és "Space, electronic and physical sciences". A modern kutatás messzemenően speciális jellege és a tudományos kiadványok számának nagymértékű növekedése miatt előállott kutatási problémákat kívánja megoldani. A tudósok és kutatók tájékozódási követelményeit már nem elégítik ki a szokásos szolgáltatások. A kutatások nagy mennyisége megkívánja a gyorsabb tájékozódást. Az új technikai kutatás versenyszerű, tehát a tájékoztatás módszereiben is új elgondolásokat kíván.

A "Current Contents" átfogó szolgálat, amely több mint 600 folyóirat 125 000 cikkéről ad évente közlést. A kiadók és tudományos társaságok segítségével a folyóiratok tartalomjegyzégeit adja, ezzel lehetővé teszi a kutatási eredmények azonnali közlését. A modern nyomdatechnika segítségével 24 óra alatt állítható elő, tekintettel arra, hogy a lap tartalomjegyzékek fotózásával készül. A szovjet folyóiratok tartalomjegyzégeit angol fordításban közli. Szerzői címjegyzéket is ad, ahol a cikkek szerzőinek munkahelyei találhatók meg.